

Egyenlőtlenségek újratöltve*

Gutpintér Júlia

Thomas Piketty Capital in the Twenty-First Century (transl. by Arthur Goldhammer)

London: Belknap Press of Harvard University Press, 2014, p. 696

ISBN-13: 978–0674430006

Thomas Piketty 2013-ban megjelent „*Le Capital au XXIe siècle*” című könyvének angol nyelvű kiadása alaposan felkavarta a nemzetközi közgazdasági életet és a közbeszédet egyaránt, és műfaja ellenére hatalmas népszerűsége tett szert. Habár a könyv erős kritikákat is kapott, vitathatatlan érdeme, hogy párbeszédet indított az egyenlőtlenségek témájáról, amelyhez egzakt, tudományos alapokat is biztosított. A vagyon (és a jövedelmek) megoszlása ugyanis egyre aktuálisabb témává válik, miközben hosszú távú dinamikájáról meglehetősen hiányos ismereteink vannak. „*A tőke a 21. században*” egy egyedülállóan átfogó és részletes, csaknem három évszázad és húsz ország jövedelmi és vagyoni adatait magában foglaló adathalmaz, több mint egy évtizeden át tartó elemzésének eredményeit foglalja össze. Az elemzés elsősorban a fejlett világ, azon belül is Nyugat-Európa és az USA folyamatait helyezi a középpontba. A munka azonban nem korlátozódik az adatbázis részletes, matematikai-statisztikai szempontú elemzésére. Piketty hangsúlyos véleménye szerint a folyamatok megértéséhez elengedhetetlenül szükséges a társadalomtudományok széles körének bevonása is. Az elemzést ezért sűrűn átszövik a történelemből és az annak lenyomatát őrző irodalomból átemelt, szemléltető példák és tanulságok, amelyek által a könyv – műfaji lehetőségeihez képest – kifejezetten olvasmányossá válik.

A könyv központi állítása, hogy a vagyoni egyenlőtlenségek kialakulásának legfontosabb tényezője a tőke hozama és a gazdaság növekedése közötti különbség. Amennyiben a tőke átlagos hozama tartósan meghaladja a gazdaság növekedési rátáját (és minden más tényezőt változatlanak tekintünk), a vagyoneeloszlás egyenlőtlenségei elkerülhetetlenül növekedni fognak, mivel az öröklött vagyon gyorsabban nő, mint a kibocsátás és a jövedelmek.

* Jelen cikk a szerző nézeteit tartalmazza, és nem feltétlenül tükrözi a Magyar Nemzeti Bank hivatalos álláspontját.

Gutpintér Júlia a Magyar Nemzeti Bank elemzője. E-mail: gutpinterj@mnbb.hu.

Ez a folyamat önmagában egy soha véget nem érő egyenlőtlenségi spirált eredményez, hiszen folyamatosan növeli a tőke állományát, amely egyre több jövedelmet és hozamot produkál, és amelyet újra befektetve ismét növelhető a tőke állománya. *Piketty* szerint a mai gazdaság olyannyira sokrétű, hogy tőke tulajdonképpen a végtelenségig halmozható anélkül, hogy a hozama radikálisan lecsökkenne.

A két változó viszonyát, ezáltal a jövedelmi és vagyoni egyenlőtlenségeket egymással ellentétes irányú erők formálták, formálják, amelyek hatásuktól és számuktól függően a konvergencia vagy a divergencia irányába mozdíthatják a folyamatokat. A kutatás által lefedett időszak e folyamatok szempontjából alapvetően három nagyobb szakaszra osztható. AA 18. század végétől az első világháborúig a divergencia irányába ható folyamatok, mint az infláció csaknem teljes hiánya és az alacsony növekedés domináltak, ezért az egyenlőtlenségek nagyon magas szintje és folyamatos emelkedése volt jellemző, és ebben a trendben egészen 1914-ig semmiféle törés nem mutatkozott.

Az első világháborút követő, mintegy hetven év eseményei – beleértve a világháborúk okozta fizikai pusztítást, a gazdasági válságokat, illetve a háborúk után alkalmazott (gazdaság)politikai lépések hatását – a szerző szavaival élve, sokkoló hatással voltak a tőkére, az állományát és a hozamát tekintve egyaránt. Megjelentek a nagyon magas jövedelmeket és vagyonokat sújtó adók, amelyek önmagukban is csökkentették az egyenlőtlenségeket, de emellett lehetővé tették az állami szerepvállalás növekedését, a szociális állam kiépítését, amelynek eszközei, például az oktatáshoz való egyenlő hozzáférés biztosítása szintén az egyenlőbb társadalmak létrejöttét segítették elő. A legfontosabb, konvergencia irányába ható erő azonban maga a növekedés volt, amely korábban soha nem látott ütemet ért el, miközben a tőke hozama a fent említett folyamatok következtében soha nem látott mélységekbe zuhant. Ez egy olyan, a történelemben egyedülálló időszakot eredményezett, amelyben a gazdaság növekedése lényegesen meghaladta a tőke hozamát, és amelynek következtében az egyenlőtlenségek jelentős mértékben csökkentek. Létrejött az ún. „patrimoniális középosztály”, amely a 20. század egyik legjelentősebb társadalmi átalakulása a fejlett országokban. Ez a folyamat azt az optimista és illuzórikus látszatot keltette, hogy a kapitalizmus alapvető logikája érvényét veszítette, és egy olyan strukturális átalakulás zajlott le, amely következtében a jövedelmi és vagyoni egyenlőtlenségek már nem térhetnek vissza a korábbi pályájukra. Ez azonban távol áll a valóságtól, a tőke hozama és a növekedés közötti összefüggés ugyanúgy érvényes, és *Piketty* véleménye szerint a csökkenésnek kizárólag politikai és intézményi, nem pedig strukturális okai voltak.

Az 1970-es, 1980-as évektől azonban az addig hosszú távon csökkenő trendek megfordultak, a divergencia irányába ható tényezők felerősödtek. A háborúban vesztes országok felzárkózási folyamatai lezárultak, a demográfiai átmenet egyre előrehaladottabbá vált a fejlett világban, ezek következményeként a növekedés egyre inkább lelassult. Erre a gazdaságpolitikai környezet radikális megváltoztatása volt a válasz, elsőként és legfőképpen az angolszász országokban. A neoliberais gazdaságpolitika térnyerése, ezen belül is a legnagyobb jövedelmeket érintő adók drasztikus csökkentése *Piketty* szerint kulcsszerepet

játszott az egyenlőtlenségek növekedésében azáltal, hogy a legmagasabb és legalacsonyabb jövedelmek közötti szakadékot kiszélesítette. A legnagyobb jövedelmeket terhelő adók 1980 és napjaink közötti csökkenése erőteljesen korrelál a jövedelmi hierarchia top decilise és centilise nemzeti jövedelemből való részesedésének ugyanezen időszak alatti növekedésével.

Piketty egyik figyelemre méltó eredménye az ún. „szupermenedzseri” jövedelmek ugrás-szerű, az átlagnál lényegesen nagyobb növekedése mögött álló okok feltárása. A népszerű magyarázat szerint ez a termelékenységük átlagosnál nagyobb növekedésére vezethető vissza, de sokkal valószínűbb – és a statisztikai adatok is azt támasztják alá –, hogy a növekedés ettől szinte teljesen függetlenül következett be. Véleménye szerint a jövedelemadók drasztikus csökkentése teljesen átalakította a vezetői fizetések kialakításának gyakorlatát. A vezetői teljesítmény, hozzáadott érték objektív és egzakt megítélése szinte lehetetlen, különösen egy olyan gazdaságban, amely egyre „súlytalanabb” és „megfoghatatlanabb”, így elkerülhetetlen, hogy a szubjektív szempontok érvényesüljenek a javadalmazással kapcsolatos döntések során. Az egyre alacsonyabbá váló adókulcsok által motivált vezetők így rábeszélőképességüket érvényesítve, egyre nagyobb hatást gyakoroltak a saját javadalmazásukkal kapcsolatos, döntően szubjektív szempontokon alapuló döntésekre, amelynek eredményeként a fizetések és juttatásaik példátlan magasságokba emelkedtek.

Az 1970-es évek óta egyre erősödnek a divergencia irányába ható tényezők. A tőkeállomány növekedése, a gazdasági és demográfiai növekedés lassulása, a legnagyobb és legkisebb jövedelmek közötti szakadék mélyülése, illetve a fennálló gazdaságpolitikai környezet, a globalizáció és a pénzügyi kapitalizmus kiteljesedése mind az egyenlőtlenségek növekedését segítik elő. A szerző álláspontja szerint egyre nagyobb az esélye annak, hogy egy 19. századihoz hasonló berendezkedés van kialakulóban, amelyben az öröklött vagyon egyre fontosabb szerepet játszik, a vagyon egyre jobban koncentrálnak, miközben a jövedelmi egyenlőtlenségek is fokozott ütemben nőnek, a középosztály pedig zsugorodik. A társadalmilag és gazdaságilag is kártékony, a demokrácia alapértékeit is aláásó jövedelmi és vagyoni egyenlőtlenségeket nem szabad „magukra hagyni”, mindenképp szükséges a beavatkozás, különösen annak fényében, hogy az egyenlőtlenségeket csökkentő, természetes folyamat, a növekedés a jövőben minden valószínűség szerint sokkal lassabb lesz, mint a 20. században bármikor.

A szerző sokak által kritizált, de saját maga által is utópisztikusnak tartott javaslata szerint egy globális és éves szintű progresszív vagyonadó bevezetésére van szükség, amely megakadályozza a végtelen egyenlőtlenségi spirál mélyülését, hatékonyan szabályozza a globális gazdaságot, igazságosan elosztja annak javait az országokon belül, miközben biztosítja a gazdaság nyitottságát, a piac szabadságát, megkíméli a tőkefelhalmozás motorját, valamint magas szintű nemzetközi pénzügyi transzparenciát követel meg és tesz lehetővé.